

УДК 378.016

Г. А. ЧЕРЕДНІЧЕНКОкандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет харчових технологій, м. Київ**СТРУКТУРА ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ТЕХНОЛОГІВ
ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Розвиток іншомовної професійно-комунікативної компетентності є необхідною складовою мовної професійно орієнтованої підготовки студентів технічного закладу вищої освіти й необхідною умовою становлення вторинної мовної особистості, здатної здійснювати спілкування з фахівцями інших країн в полікультурному просторі в умовах міжнародної мобільності.

Іншомовна професійно-комунікативна компетентність майбутніх інженерів-технологів харчової промисловості складається із сукупності ключових компетенцій: лінгвістичної, дискурсивної, стратегічної, міжкультурної, прагматичної (соціальної), лінгвопрофесійної, соціально-інформаційної, персональної (особистісної, індивідуальної).

Для формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності необхідно забезпечити практичну спрямованість навчання іноземної мови професійного спрямування, а саме курс іноземної мови повинен бути тісно пов'язаний з низкою спеціальних дисциплін, що вивчають студенти з профільних курсів.

Ключові слова: *іншомовна професійно-комунікативна компетентність, структура, іноземна мова, майбутні інженери – технологи харчової промисловості.*

Інтеграція України в європейський простір та економічний аспект глобалізації породжують необхідність фахівцям різних галузей, зокрема харчової, здійснювати успішну іншомовну комунікацію для вирішення професійно орієнтованих завдань. Звідси постає потреба у володінні не лише іншомовною комунікативною компетентністю, а й професійною. Наявність такої компетентності сприяє, насамперед мобільності спеціаліста, відкриває можливість працевлаштування в різних міжнародних організаціях та компаніях (торговельних, фінансових, транснаціональних), можливість участі в міжнародних проектах, а також продовження освіти, зокрема, дистанційно, у престижних закордонних закладах вищої освіти; сприяє підвищенню власної професійної культури, посилює конкурентоспроможність фахівця тощо.

До проблем формування професійної іншомовної компетентності зверталось багато дослідників, а саме: О. Бігич, Н. Гез, Р. Гришкова, І. Задорожна, М. Князян, С. Козак, Н. Микитенко, Л. Морська, О. Москаленко, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, О. Павленко, Є. Полат, Н. Пруднікова, Ю. Рибінська, О. Тарнопольський, Л. Черноватий та ін.

Загальнотеоретичні аспекти визначення змісту та складових професійної іншомовної компетентності фахівців різних галузей досліджено в працях Л. Галікової, Т. Грабой, Т. Ємельянової, В. Зикової, Г. Ізмайлової, О. Іскандарової, О. Клименко, О. Петрової та ін.

Мета статті – розглянути поняття, структуру й зміст іншомовної професійної комунікативної компетентності інженерів – технологів харчової промисловості з погляду їх мовної діяльності, специфіку розвитку цієї компетентності в процесі вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Оскільки суспільна й особиста здатність конкурувати на ринку праці в умовах глобалізації дедалі більше пов'язана з наявністю у фахівця різних компетентностей, то, зрозуміло, що *компетентнісний підхід* до формування особистості конкурентоспроможного фахівця поширюється й на іншомовну підготовку як на сегмент освіти. Проблему застосування компетентнісного підходу до модернізації системи освіти розглядали В. Байденко, Л. Вітес, І. Зимня, Е. Зеєр, В. Козирев, Н. Кузьміна, О. Лебедев, А. Маркова, С. Маруєв, Дж. Равен, Н. Радіонова, Л. Спенсер, С. Спенсер, Ю. Татур, А. Тряпціна, А. Хуторської, S. Kauffeld, U. Clement та ін. На сучасному етапі розвитку освіти цей підхід домінує.

Іншомовну професійну компетентність майбутнього фахівця О. Клименко розглядає як результат затрачених зусиль, спрямованих на формування таких іншомовних знань і вмінь, які відображають лінгвістичний, професійно-контекстуальний, психологічний, соціальний та ситуативний стан мови як засобу професійного спілкування у сфері фінансів та особистісного спілкування [3].

Під поняттям «іншомовна комунікативна компетентність» Е. Бібікова розуміє здатність та готовність суб'єкта професійної діяльності здійснювати професійне спілкування іноземною мовою [2].

Водночас С. Козак визначає іншомовну комунікативну компетенцію як сформовану в процесі навчання іноземної мови здатність вільно й адекватно умовам соціально-рольових ситуацій професійної діяльності розуміти й зумовлювати відповідні мовленнєві висловлювання згідно з теоретичними положеннями та знаннями, що виконують інформаційно-комунікативну функцію, а також практичні вміння й навички, які забезпечують перцептивно-комунікативну та інтеракційно-комунікативну функції спілкування за допомогою засобів іноземної мови [4].

Зокрема, Н. Сура під іншомовною професійною компетентністю майбутнього фахівця має на увазі володіння індивідом необхідною сумою знань, умінь і навичок, що визначають ступінь сформованості його професійної діяльності, стилю професійного спілкування та його особистості як носія визначених цінностей, ідеалів і професійної свідомості [8].

На рівні комунікативної діяльності О. Павленко визначає комунікативну діяльність фахівців як знання мови, рівень практичного володіння як вербальними, так і невербальними її засобами, засобами комунікативного менеджменту, інструментарієм інтернет-технологій, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптивному рівні залежно від конкретної мовленнєвої ситуації [5, с. 430].

Отже, іншомовна комунікативна компетентність є інтегральною характеристикою професійної діяльності фахівця, яка охоплює такі підструктури:

- *діяльнісну* (знання, уміння, навички та способи здійснення професійної діяльності);
- *комунікативну* (знання, уміння, навички та способи здійснення професійного спілкування).

Якщо компетентність характеризують знання, уміння, навички та способи організації спілкування, то компетенцію – здатність фахівця використовувати набуті знання, сформовані вміння тощо [9].

Аналіз цих та інших праць засвідчує, що науковці розглядають поняття «іншомовна комунікативна компетенція» з позиції свого дослідження, виокремлюючи в ньому те, що важливе для спеціаліста з погляду певної науки. Зауважимо, що є різні думки фахівців щодо структури зазначеного феномена.

Зокрема, А. Андрієнко запропонувала модель іншомовної професійної комунікативної компетенції студентів технічного вищого навчального закладу, яка складається із сукупності ключових компетенцій: лінгвістичної, дискурсивної, стратегічної, соціокультурної, прагматичної (соціальної), лінгвопрофесійної, соціально-інформаційної, соціально-політичної, персональної (особистісної, індивідуальної) [1, с. 16–17].

Дещо інші підходи у визначенні структури іншомовної комунікативної компетенції простежуються в інших дослідників окресленої проблеми. Зокрема, М. Прадівляний [6, с. 14], вивчаючи засади формування іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей, пропонує розглядати *лексичну, граматичну, семантичну, фонологічну, орфографічну, орфоепічну, соціолінгвістичну, дискурсивну, функціональну компетенції* як складові іншомовної комунікативної компетенції.

А Н. Прудникова виокремлює такі її складові: *лінгвістичну, соціолінгвістичну та предметну* компетенції [7, с. 13].

Водночас Ю. Федоренко зараховує до складових іншомовної комунікативної компетенції *мовленнєву, мовну, дискурсивну, стратегічну та соціокультурну* компетенції [10, с. 7].

Узагальнення досліджень науковців щодо різних визначень поняття «іншомовна професійно-комунікативна компетентність», її складових, а також усебічний аспектний аналіз характеристики її суті та виокремлення функцій у професійній діяльності інженера-технолога дає змогу дійти висновку щодо визначення іншомовної професійно-комунікативної компетентності.

Формування іншомовної професійної компетентності передбачає «накладання» іншомовних навичок на предметний зміст професії під час виконання професійних завдань таким чином, що викладання дисципліни «Іноземна мова за професійним» у навчальному плані підготовки майбутнього фахівця не формально, а змістовно буде спрямовано на досягнення

загальної мети навчання студента в закладі вищої освіти – формування його професійної компетентності

Виділена нами іншомовна професійно-комунікативна компетентність складається із сукупності таких базових (ключових) компетенцій:

1) **лінгвістичної компетенції**, в складі якої ми виділяємо мовну й мовленнєву компетенції.

Під мовною компетенцією ми розуміємо знання лексичних одиниць і граматичних правил, що перетворюють лексичні одиниці в осмислене висловлювання, а також здатність до застосування цих правил у процесі вираження та сприйняття суджень в усній і письмовій формах.

Під мовленнєвою компетенцією ми розуміємо знання правил мовної поведінки, вибір мовних форм і засобів та їх використання залежно від цілей, ситуації спілкування й соціального статусу учасників у процесі соціокультурної та професійної комунікації;

2) **дискурсивної компетенції**, що дає змогу встановлювати контекстуальне значення зв'язного тексту й логічно вибудовувати речення в процесі комунікації;

3) **стратегічної компетенції**, під якою ми розуміємо здатність використовувати адекватні ситуації спілкування вербальні й невербальні комунікативні стратегії з метою ефективності міжкультурної професійно орієнтованої комунікації при дефіциті мовних засобів;

4) **міжкультурної компетенції** – здатності взаємодіяти з носіями іншої культури з урахуванням національних цінностей, норм і уявлень, створювати позитивний для комунікантів настрій у спілкуванні, вибирати комунікативно-доцільні способи вербальної та невербальної поведінки, використовуючи знання про науку й культуру інших народів у межах полілогу культур;

5) **соціальної (прагматичної) компетенції** – здатності мовної особистості обирати адекватний спосіб здійснення комунікації залежно від умов і цілей конкретної ситуації спілкування, будувати речення відповідно до комунікативної мети учасників спілкування;

6) **лінгвопрофесійної (предметної, спеціальної) компетенції** – здатності до сприйняття та продукування текстів у сфері спеціальної предметної діяльності, уміння оперувати іншомовною загальнонауковою й спеціальною лексикою, кліше мови для спеціальних цілей, аналізувати, здійснювати презентацію з професійно орієнтованої проблематики;

7) **соціально-інформаційної компетенції**, що характеризує здатність висловити критичне ставлення до широкого спектра інформації в процесі міжкультурної іншомовної взаємодії в професійній та побутовій сферах діяльності й визначає рівень володіння інформаційними технологіями;

8) **персональної (особистісної, індивідуальної) компетенції** – здібності, що дає змогу розкрити в процесі комунікації в контексті діалогу культур індивідуальні цінності й прагнення особистості як суспільного індивіда; готовності до підвищення рівня сформованості компетенцій з метою міжку-

льтурного професійного спілкування, безперервної самоосвіти та самовдосконалення, а також потреби в актуалізації особистісного потенціалу.

Для формування іншомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності необхідно забезпечити практичну спрямованість навчання іноземної мови, а саме курс іноземної мови повинен бути тісно пов'язаний з низкою спеціальних дисциплін, які вивчають студенти з профільних курсів. Для досягнення цього технічними ЗВО за основу навчального процесу при навчанні іноземної мови вибрано практичне навчальне заняття, також ними складено ряд спеціалізованих програм з дисципліни «Іноземна мова», спрямованих на ефективний розвиток іншомовної комунікативної компетентності студентів в умовах професійної підготовки для успішної самореалізації в професійних ситуаціях, що створюються роботодавцем для майбутніх фахівців. Так, наприклад, у процесі вивчення іноземної мови студенти технологічних спеціальностей повинні знати: 1) структуру мови, що вивчається (фонетика, граматики, лексика); 2) специфіку науково-технічної літератури; 3) правила складання основних видів текстових компресій (анотація, реферат); 4) структуру повідомлень, доповідей, презентацій; 5) правила складання резюме, ділової кореспонденції; 6) етикет ділового спілкування. Також у результаті вивчення іноземної мови студенти повинні володіти: 1) розмовним навичками, а саме: вміти вести діалог у побутових, професійних і ділових комунікаціях; створювати монологічне висловлювання з професійної тематики (повідомлення, доповіді, презентації); 2) навичками аудіювання, а саме вміти сприймати на слух зміст усних висловлювань іноземною мовою, вимовлених у звичайному темпі з культурологічної та професійної тематики; фіксувати корисну інформацію в процесі аудіювання; 3) навичками читання й розуміння, а саме вміти повністю розуміти зміст оригінальних професійно орієнтованих текстів з використанням словника; розуміти загальний зміст оригінальних професійно-орієнтованих текстів без використання словника; 4) навичками письма, а саме вміти складати іноземною мовою різні види академічного письма (анотація, реферат).

Висновки. Таким чином, розвиток іншомовної професійної компетентності інженерів-технологів у ЗВО ми розглядаємо як необхідну складову в структурі інтегративної характеристики професійної компетентності фахівця, що дає змогу здійснювати комунікацію з представниками інших культур на міжнародному рівні й передбачає сформованість певного рівня міжкультурної комунікативної компетентності.

Список використаної літератури

1. Андриенко А. С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Ростов-на-Дону, 2007. 26 с.
2. Бибилова Э. В. Формирование основ иноязычной коммуникативной компетентности у будущих экологов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Майкоп. 2006. 29 с.

3. Клименко Е. В. Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих финансистов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Калуга, 2004. 200 с.
4. Козак С. В. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2001. 20 с.
5. Павленко О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. 2010. 560 с.
6. Прадівляний М. Г. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2006. 20 с.
7. Прудникова Н. Н. Педагогическая технология формирования иноязычной компетенции студентов неязыковых вузов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Саратов, 2007. 231 с.
8. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно-орієнтованого спілкування іноземною мовою : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2005. 20 с.
9. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2008. № 24. С. 53–63.
10. Федоренко Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Луцьк, 2005. 20 с.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2018

Чередниченко Г. А. Структура иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих инженеров-технологов пищевой промышленности

Развитие иноязычной профессионально-коммуникативной компетентности является необходимой составляющей языковой профессионально ориентированной подготовки студентов технического вуза и необходимым условием становления вторичной языковой личности, способной осуществлять общение со специалистами других стран в поликультурном пространстве в условиях международной мобильности.

Иноязычная профессионально-коммуникативная компетентность будущих инженеров-технологов пищевой промышленности состоит из таких ключевых компетенций: лингвистической, дискурсивной, стратегической, межкультурной, прагматической (социальной), лингвопрофессиональной, социально-информационной, персональной (личной, индивидуальной). При этом иноязычная коммуникативная компетентность рассматривается как совокупность трех компонентов: мотивационно-ценностного, когнитивно-деятельностного и эмоционально-волевого.

Для формирования иноязычной профессионально-коммуникативной компетентности необходимо обеспечить практическую направленность обучения иностранному языку профессионального направления, а именно курс иностранного языка должен быть тесно связан с рядом специальных дисциплин, изучаемых студентами по профильным курсам.

Ключевые слова: *иноязычная профессионально-коммуникативная компетентность, структура, иностранный язык, будущие инженеры – технологи пищевой промышленности.*

Cherednichenko H. Structure of Foreign Language Professional Communicative Competence of Future Food Industry Engineers

The development of foreign language professional and communicative competence is a necessary component of the professional training of students of technical universities and a

necessary condition for the formation of a secondary linguistic personality capable to communicate with specialists from other countries in the multicultural space in conditions of international mobility.

Integration of Ukraine into the European space and the economic aspect of globalization enable specialists from various fields, including food industry, to communicate successfully in foreign language in order to solve professionally-oriented tasks. Hence, there is a need not only in communicative competence in foreign language, but also in a professional communicative competence. The purpose of the study is to consider the definition, structure and content of foreign language professional communication skills of future food industry engineers in linguistic activity, the specifics of the development of this competence in the process of studying the discipline «English for specific purposes».

The study determines that foreign language communicative competence is an integral characteristic of professional activity of a specialist that includes such substructures: activity (knowledge, skills, skills and methods of professional activity) and communicative (knowledge, skills, skills and methods of professional communication).

The model of foreign language professional communicative competence of future engineers-technologists of food industry consists of a set of key competences: linguistic, discursive, strategic, intercultural, pragmatic (social), linguistic-professional, social-informational, personal (personal, individual). In this foreign language competence is considered by us as a set of three components: motivational, cognitive and activity and emotional.

For the formation of foreign language professional and communicative competence, it is necessary to ensure the practical orientation of teaching a foreign language of professional orientation, namely, the course of a foreign language should be closely linked with a number of special disciplines studied by students from specialized courses.

As a result of studying a foreign language for specific purposes future food industry engineers must develop conversational skills, namely, to be able to make a dialogue in personal, professional and business communication; create a monologue on professional topics (messages, reports, presentations); the skills of listening, namely, to be able to understand the content of oral speeches in a spoken foreign language at a usual rate on cultural and professional subjects.

Key words: *foreign language professional and communicative competence, definition and structure, future food industry engineers.*